

سلوک بندگی

درس‌ها و فرصت‌های رمضان از منظر مقام معظم رهبری

گردآوری و تنظیم: محمد زارعی

را به اقشار و طیف‌های مختلف مردم گوشزد و به بهره‌مندی از آن سفارش می‌نمایند. در این نوشتار فرازهایی از سخنان ارزشمند ایشان را در این زمینه مرور می‌کنیم و آن را همچون نقشه راهنما در پیش روی خود برای ماه رمضان امسال نصب می‌نماییم.

خصوصیات ماه رمضان

در دعاهایی که چه در صحیفه مبارکه سجادیه، چه در بقیه دعاهای مأثور برای ماه رمضان وارد شده است، صفاتی برای این ماه ذکر شده که هر کدام از این صفات و خصوصیات، قابل تأمل و تدبر است: «شهر التوبة و الانابة» توبه یعنی بازگشت از یک راه غلط، از یک کار غلط، از یک فکر غلط. انابه یعنی رجوع الی‌الله، بازگشت به سمت خدا «شهر الاسلام»، که در دعای صحیفه مبارکه سجادیه است. مراد از اسلام هم همان چیزی است که در آیه شریفه آمده است: «و من یسلم وجهه الی الله و هو محسن فقد استمسک بالعروة الوثقی». اسلام الوجه لله، یعنی دل و جان را تسلیم کردن؛ در مقابل اراده الهی و حکم الهی و شریعت

روزه تنها یک عمل ساده فردی مؤمنان در قالب امساک از خوردن و آشامیدن نیست بلکه رعایت و عمل نمودن به مجموعه‌ای از احکام و دستورات مربوط به جسم و روح انسان است که در صورت التزام آن از سوی آحاد مسلمانان، علاوه بر رشد و تعالی همه‌جانبه جامعه اسلامی، نتایج گران‌بهایی در امور روحی، روانی، معنوی و بهداشتی برای فرد و اجتماع به ارمغان می‌آورد. عارفان حقیقت و سالکان طریقت، همواره از فرصت بی‌نظیر ماه مبارک رمضان برای زیباترین حضور در بارگاه کوی دوست و ضیافت آسمانی در ملکوت بهره‌ها می‌گیرند و تلاش می‌کنند با ترسیم و تبیین عظمت و ارزش‌های آن برای دیگران، آنان را از حیات معنوی این ماه آگاه و بهره‌مند سازند. از جمله این عارفان و سالکان حقیقی که رسالت هدایت و رهبری معنوی و اجتماعی جامعه را بر عهده داشته و همواره با عشق و دلسوزی، آنان را به سوی تعالی معنوی رهنمون می‌سازد، مقام عظمای ولایت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است. معظم‌له همه‌ساله در ایام ماه مبارک رمضان در دیدارها و خطبه‌ها، درس‌ها، فرصت‌های ارزشمند و گران‌بهای آن

کردن ذات پاکیزه انسانی از ناخالصی‌ها و ناپاکی‌ها. این‌ها خصوصیتی است که درباره این ماه ذکر شده است ... در میان خصوصیتی که ذکر شده است آنچه که نظر بنده را جلب می‌کند این «شهر التوبة و الانابه» است؛ این توبه و انابه، به طور طبیعی یک معنایی را در خودش مندرج دارد. وقتی می‌گوییم از راه خطا برگردیم، معنایش این است که نقطه خطا را، راه خطا را شناسایی کنیم؛ این خیلی مهم است. ما همین

الهی، رام قرار دادن. «شهر الطهور». طهور یا به معنای پاک کننده است - یعنی ماهی که در آن، عنصر پاک کننده‌ای وجود دارد که به انسان طهارت و پاکیزگی می‌دهد- یا به صورت مصدر ذکر می‌شود؛ یعنی شهر پاک شدن از آلودگی‌ها و از آرایش‌ها. «شهر التمحيص». تمحيص یعنی خالص شدن. فلز قیمتی آمیخته با فلزهای ناهم‌ذات را وقتی که در کوره می‌گذارند - مثلاً طلا را- این را تمحيص می‌گویند. یعنی جدا

طور که داریم حرکت می‌کنیم، غالباً این جور هستیم که از کار خودمان، از خطای خودمان، از تقصیری که می‌کنیم، غفلت می‌کنیم؛ توجه نمی‌کنیم به اشکالی که در کار خودمان وجود دارد... این توبه و انابه که فرمودند، قدم اولش این است که به عیب کار توجه کنیم، بفهمیم کجای کار ما اشکال دارد؛ خطامان کجاست، گناهمان کجاست، تقصیرمان کجاست. از شخص خودمان هم شروع کنیم، تا بعد برسیم به دایره‌های جمعی وسیع‌تر...^۱

خصوصیت روزه

خصوصیت روزه عبارت است از کف نفس. روزه، مظهر کف نفس است؛ «و نهی النفس عن الهوی». مظهر صبر در مقابل گناه و غلبه مشتهیات، روزه است؛ لذا در روایات، ذیل آیه شریفه «واستعينوا بالصبر و الصلاة» صبر را به روزه تعبیر کرده‌اند. روزه، مظهر گذشت از خواسته‌هاست.^۲

...ریاضتی که در میهمانی این ماه وجود دارد - که ریاضت روزه و گرسنگی کشیدن است - شاید بزرگ‌ترین دستاورد این ضیافت الهی است. برکاتی که روزه برای انسان دارد، به قدری این برکات از لحاظ معنوی و ایجاد نورانیت در دل انسان زیاد است که شاید بشود گفت بزرگ‌ترین برکات این ماه همین روزه است. روزه را بعضی می‌گیرند؛ پس این‌ها وارد ضیافت شده‌اند و بهره‌ای از این ضیافت را هم گرفته‌اند.^۳

فرصت‌های ماه رمضان

ماه فرصت‌ها

اگر بخواهیم در یک جمله ماه رمضان را تعریف کنیم، باید عرض کنیم ماه فرصت‌ها. فرصت‌های فراوانی در این ماه در برابر من و شماست. اگر از این فرصت‌ها بتوانیم درست استفاده کنیم، یک ذخیره عظیم و بسیار ارزشمندی در اختیار ما خواهد بود... در همین خطبه (شعبانیه)، رسول مکرم (ص) فرمودند که «شهر دعیتم فيه الي ضیافة الله»؛ این یک ماهی است که شما در این ماه دعوت شده‌اید به میهمانی الهی. خود این جمله در خور تدبیر و تأمل است؛ دعوت به میهمانی الهی. اجبار نکردند که همه افراد از این میهمانی استفاده کنند؛ نه، فریضه قرار داده‌اند؛ اما تحت اختیار خود ماست که از این میهمانی استفاده بکنیم یا نکنیم. بعضی هستند که در این میهمانی عظیم اصلاً فرصت این را پیدا نمی‌کنند که به این دعوت‌نامه توجه کنند. غفلت آن‌ها، فرورفتگی آن‌ها در کار مادیت و دنیای مادی به قدری است که آمدن و رفتن ماه رمضان را نمی‌فهمند. مثل همین که کسی را برای یک میهمانی بسیار باشکوه و پر خیر و برکتی دعوت کنند و او فرصت نکند؛ غفلت کند از اینکه کارت دعوت را حتی نگاه کند. این‌ها دستشان به کلی خالی می‌ماند. بعضی می‌فهمند این میهمانی هست، اما به این میهمانی نمی‌روند. کسانی که خدای متعال به آن‌ها لطف نکرده است و توفیق نداده که با اینکه عذری ندارند، روزه را نمی‌گیرند یا

از تلاوت قرآن یا از دعاهای ماه رمضان محروم می‌مانند، آن‌ها همین افراد هستند. کسانی هستند که وارد این میهمانی نمی‌شوند، نمی‌آیند به این میهمانی؛ حساب این‌ها روشن است.^۴

فرصت نورانیت نفس

به نظر انسان این جور می‌آید که ماه رمضان در بین ایام سال و ماه‌های سال، حکم اوقات نماز را دارد در شبانه‌روز. یعنی همان طوری که در شریعت مقدس اسلامی برای ما که محصور و محدود به عوامل ماده هستیم، یک فرصت‌هایی گذاشته شده است که آن فرصت‌های نماز است - وقت صبح، وقت ظهر، وقت عصر، وقت مغرب، وقت عشاء، یک زنگ بیدارباش است، یک خلوت دادن به خود برای ایجاد نورانیت در دل و نفس است؛ ساعات نماز را در شبانه‌روز برای ما قرار دادند، برای اینکه غرق نشویم؛ از اسارت ماده یک لحظه‌ای بیرون بیاییم، نفسی تازه کنیم، به یاد معنویت بیفتیم، یکسره غرق در مادیات نباشیم - به نظر می‌رسد که در دوره سال هم ماه رمضان یک چنین وضعیتی را دارد؛ نفس‌کش روح انسانی و روح ملکوتی انسان است؛ فرصتی است که با این ریاضت طولانی یک ماهه، نفس از تخته‌بند عوامل مادی که ما را احاطه کرده است، خلاصی پیدا کند، نجاتی پیدا کند؛ یک نفسی بکشد، نورانیتی پیدا کند. شارع مقدس، ماه رمضان را برای این قرار داده است. خوب، این فرصتی است.

فرصت رعایت تقوا و انجام کار نیک

ماه رمضان فرصتی برای رعایت بیشتر تقواست. چرا؟ چون ماه رمضان، ماه کف‌نفس و خویشتن‌داری است. حداقل آن، خویشتن‌داری از خوردن و آشامیدن و لذایذ جسمانی است؛ اما حداکثر آن، خویشتن‌داری از گناهان و خطاهای اخلاقی و رفتاری است؛ آن هم در معنای صوم و وظایف ماه صیام هست و ما را به آن وادار و تحریض کرده‌اند. اگر روزه بگیریم، این خویشتن‌داری‌ای که در این ماه تمرین می‌کنیم، ما را به همان تقوا و مراقبت نزدیک می‌کند؛ چون از خود مراقبت می‌کنیم تا از صراط مستقیم تخطی نکنیم. این خویشتن‌داری هم تمرین همین مراقبت است؛ یعنی تخطی نکردن. وظیفه ما در فضای ماه مبارک رمضان این است... خدای متعال، برکات و رحمت خود را در ماه رمضان برای بندگان خود مقدر و مقرر کرده است. در روایت داریم که درهای آسمان در ماه رمضان گشوده است؛ یعنی رابطه قلبی انسان با خدا در این ماه آسان‌تر از همیشه است. در روایت داریم که درهای بهشت در ماه رمضان گشوده است؛ یعنی به برکت روزه و توجه و خشوعی که لازمه روزه است، فرصت و توفیق کار نیک برای انسان وجود دارد. البته فرصت به معنای تحقق آنچه انسان از آن فرصت جستجو می‌کند، نیست؛ اراده و دنبال‌گیری و خواست و حرکت ما را لازم دارد. در هر حال این فرصت وجود دارد و ما می‌توانیم از آن بهره ببریم و استفاده کنیم.^۵

فرصت استثنایی

ماه رمضان فرصت بسیار استثنایی و بزرگی است که به لطف خدای متعال امسال هم این فرصت به ما داده شد که بتوانیم در این ماه مبارک بر سر سفره ضیافت الهی حاضر بشویم. این فرصت استثنایی در طول سال نظیر ندارد. ما در طول سال و در مسیر طولانی حرکت خودمان [به سوی خداوند] در چالش با هواهای نفسانی، با گناهان، با فضاهای تاریکی که خودمان به دست خودمان به وجود می‌آوریم، با مشکلاتی مواجه می‌شویم. گاهی انسان برای این که حال دعا پیدا کند، مشکل دارد؛ گاهی برای این که قطره اشکی بفشاند، مشکل دارد؛ چون راه دشوار است، به وسیله خلاف‌ها و گناه‌های خود احاطه می‌شویم؛ اما قطعه ماه رمضان، آن قطعه‌ای است که حرکت در آن قطعه آسان است؛ مثل این است که در این راه دشواری که می‌خواهید به محلی یا به شهری برسید، گاهی مجبورید پیاده راه را طی کنید؛ گاهی مجبورید از آب بگذرید؛ گاهی مجبورید از باتلاق بگذرید؛ یک‌جا هم می‌رسید به فرودگاهی که هواپیمای مجهزی آماده است تا شما را بی‌دردسر و با خیال راحت و پس از طی مسیر طولانی به مقصد برساند. آغاز ماه رمضان، رسیدن به همین فرودگاه است.^۶

ماه ضیافت الهی و پذیرایی معنوی

این ماه، ماه ضیافت الهی است. پذیرایی خداوند از بندگان خود در این ماه - که یک

پذیرایی معنوی است - عبارت است از گشودن درهای رحمت و مغفرت و مضاعف کردن اجر و ثواب اعمال خیری که بندگان در این ماه انجام می‌دهند. روزه ماه رمضان هم یکی از مواد همین ضیافت عظیم الهی است، که مایه تصفیه روح انسان و ایجاد زمینه طهارت قلبی روزه‌دار است.^۷ در این ماه، هر کار نیکی بکنید، هر سخن حقی بگویید، هر کلمه‌ای را به کسی که محتاج تعلیم است، تعلیم دهید، هر کلمه‌ای که برای خدا فراگیرید و در راه خدا به کار شما بیاید؛ هر رکعت نماز، هر آیه قرآن، هر ساعت گذراندن با دهان روزه و هر اجتناب از گناهی، با ارزش است. دروغی نگویید و غیبتی نکنید که زمینه برای دروغ و غیبت مقتضی است. شما اجتناب و امتناع کنید. هر عمل حسنه‌ای که انجام دهید، احسان، اطعام و کمک به کسی، احوال‌پرسی از مستحقی، اقدامی برای مردم محروم، اقدامی برای جامعه اسلامی، کاری برای پیشرفت زندگی مردم؛ همه این‌ها عبادت است.^۸

فرصت تقویت حیات معنوی و نشاط مادی

به برکت ماه رمضان، برای مسلمان فرصتی پیش می‌آید که باید از آن در جهت تقویت حیات معنوی و نشاط مادی خود استفاده کند... همین نفس روزه ماه رمضان است که یک زمینه روحانیت و نورانیت، برای روزه‌دار می‌باشد و او را برای کسب فیوضات الهی، آماده می‌کند. این، مجموعه ماه رمضان، با نماز و با وظایف مقرره همیشگی و با روزه و با دعاهایش است که اگر

شما به این‌ها توجه کنید و تلاوت قرآن را هم به آن اضافه نمایید - که گفته‌اند ماه رمضان، بهار قرآن است - یک دوره بازسازی و بازیابی و نجات خود از پوسیدگی‌ها و فسادها و امثال این‌ها خواهد بود؛ دوره خیلی مغتنمی است.^۹

ماه جبران کرده‌های ناپسند

ماه رمضان، ماهی است که می‌شود با تذکر و توجه در آن، به جبران کرده‌های ناپسند پرداخت. در «دعای ابوحمزه»، عبارتی بسیار تکان‌دهنده وجود دارد؛ که آن عبارت، این است: «و اعلم انک للراجی بموضع اجابة و للملهوفین بمرصد اغائة و ان فی اللہف الی جودک و الرضا بقضائک عوضاً من منع الباخلین و مندوحة عما فی ایدی المستأثرین و ان الراحل الیک قریب المسافة و انک لا تحتجب عن خلقک الا ان تحجبهم الاعمال دونک.» فرد دعا خوان و ثناگو، عرض می‌کند: «ای خدای من! من امید به تو را بر امید به غیر تو ترجیح دادم. پناه آوردن به تو را جایگزین پناه بردن به دیگران کردم و می‌دانم اگر کسی به سوی تو بیاید، راه نزدیک است...» هر جا هستید، هر که هستید، در هر لباسی هستید، در هر سنی هستید؛ ای جوان! ای پسر و دختر جوان! ای مرد و زن میان‌سال! ای پیرمردان و پیرزنان! ای فقرا! ای اغنیاء! ای علما! ای متوسط‌السوادها! هر که هستید، اگر احساس نیاز به خدا می‌کنید - که هر انسان سالمی این احساس را می‌کند - بدانید که خدا نزدیک است! یک لحظه دلتان را به خدا متوجه کنید؛ جواب

را خواهید شنید. ممکن نیست کسی با خدا از روی دل حرف بزند، ولی جواب الهی را نشنود! خدا به ما جواب می‌دهد. وقتی دیدید دل شما ناگهان منقلب شد، این همان جواب خداست. وقتی دیدید اشک شما جاری شد، وقتی دیدید روح شما به اهتزاز در آمد، وقتی دیدید طلب، با همه وجود از سر تا پای شما جاری شد، بدانید این همان پاسخ الهی است.^{۱۰}

قطعه‌ای از بهشت

... ماه رمضان در هر سال، قطعه‌ای از بهشت است که خدا در جهنم سوزان دنیای مادی ما آن را وارد می‌کند و به ما فرصت می‌دهد که خودمان را بر سر این سفره الهی در این ماه، وارد بهشت کنیم. بعضی همان سی روز را وارد بهشت می‌شوند. بعضی به برکت آن سی روز، همه سال را و بعضی همه عمر را. بعضی هم از کنار آن، غافل عبور می‌کنند که مایه تأسف و خسران است. حالا برای خودشان که هیچ، هر کس که ببیند این موجود انسانی، با این همه استعداد و توانایی عروج و تکامل، از چنین سفره باعظمتی استفاده نکند، حق دارد که متأسف شود. این، ماه رمضان است. ماه ضیافت الله است. ماه **لیلة القدر** است.^{۱۱}

ماه استغفار

عزیزان من! ماه رمضان را برای استغفار مغتنم بشمارید و از خدای متعال طلب مغفرت کنید. ملت ما با این روحیه فداکاری، با این

استقامتی که نشان داده، با این کار بزرگی که کرده است، با جوانان نورانی و خوبی که دارد (این جوانان با این تعداد، غیر از جامعه ما، قطعاً در هیچ جای عالم وجود ندارد) با این زنان و مردان و مادران و فداکاری‌های گوناگونی که از این مردم سرزده است، استعداد پیشرفت زیادی در زمینه‌های مادی و معنوی، دنیایی و اخروی دارد. این ملت، با استغفار، رحمت الهی را به سوی خود جلب کند. همه استغفار کنید. آن کسانی که اهل عبادتند، آن کسانی که در امر عبادت متوسطند، آن کسانی که حتی کاهل در کار عبادتند و فقط به اقل واجبات اکتفا می‌کنند، آن کسانی که حتی گاهی خدای نخواستہ بعضی از عبادت واجب هم از آن‌ها ترک می‌شود، همه و همه توجّه داشته باشند که این رابطه بین آن‌ها و خدا، کار را پیش می‌برد. از خدای متعال، آمرزش و مغفرت بخواهید و طلب عفو کنید. از خدا بخواهید که مانع گناه را بردارد؛ این ابر را از مقابل خورشید فیض و لطف و تفضلات خودش برطرف کند، تا لطفش بر این دل‌ها و جان‌ها بتابد. آن وقت ببینید که تعالی و اعتزازی به وجود خواهد آمد.^{۱۲}

فرصت کسب توفیقات الهی

رحمت الهی در ماه رمضان، ناشی از حسناتی است که شما در این ماه مبارک توفیق آن را پیدا می‌کنید. در ماه رمضان، توجّه به خدا و احسان به مستمندان و صله رحم و توجّه به ضعفا و پاک‌دامنی و پارسایی هست؛ آشتی با کسانی که از آن‌ها دوری گزیده‌اید، هست؛ انصاف با کسانی

که با آن‌ها دشمنی داشته‌اید، هست. ماه رقت و توجّه و توسّل است؛ دل‌ها نرم و جان‌ها با نور فضل و رحمت الهی نورانی می‌شود و انسان نسبت به انجام این حسنات توفیق پیدا می‌کند. این را تا سال آینده ادامه دهید؛ درس ماه رمضان را برای دوره سال فرا گیریم. این می‌شود یکی از بزرگ‌ترین پاداش‌های خداوند، که چنین توفیقی را به ما بدهد. رضا و رحمت و قبول و عفو و عافیت را از خدای متعال طلب کنیم.^{۱۳}

درس‌های رمضان

درس ارتباط و حفظ پیوند قلبی با خدا

این ماه رمضان برای ما درس‌هایی دارد؛ نه از قبیل درس‌هایی که انسان از زبان معلم یا از روی کتاب فرا می‌گیرد، بلکه از قبیل درس‌هایی که انسان در یک تمرین عملی، در یک کار دسته جمعی بزرگ فرا می‌گیرد. اولش همین درس ارتباط با خدا و حفظ پیوند قلبی با ذات احدیت و حضرت محبوب است. لذت این درس را چشیدید، دیدید که چگونه می‌توان آسان با خدای متعال تماس برقرار کرد. «و انّ الراحل الیک قریب المسافة و انک لا تحتجب عن خلقک الا ان یحجبهم الاعمال دونک»؛ به خدا راه نزدیک است. این را در شب قدر دیدید؛ در هنگام توسّل و زیارت و دعا دیدید؛ راز و نیاز کردید؛ دل خودتان را برای خدای متعال به ارمغان بردید و محبت خودتان را با خدا محکم کردید. این لذت بزرگ را برای خودتان نگه دارید. این رابطه را نگذارید قطع شود.^{۱۴}

خودسازی، بزرگ‌ترین درس ماه رمضان

بزرگ‌ترین درس ماه رمضان، خودسازی است. اولین و مهم‌ترین قدم خودسازی هم این است که انسان به خود و به اخلاق و رفتار خود با نظر انتقادی نگاه کند؛ عیوب خود را با روشنی و دقت ببیند و سعی در برطرف کردن آن‌ها داشته باشد. این از عهده خود ما برمی‌آید و این تکلیفی بر دوش ماست.^{۱۵}

در ماه رمضان، دستور و اراده الهی این است که انسان مؤمن، با همه استعداد خود، با توان کامل، در راه تکامل، در راه خودسازی، در راه ترقی و عروج، حرکت شتابانی انجام دهد. هدف از ماه رمضان این است. همین است که انسان مؤمن این فرصت را پیدا کند که در این ماه، خود را شستشویی دهد و تطهیر کند. انسان دچار سهو و نسیان است؛ دچار گرفتاری است؛ دچار غفلت است؛ گناه می‌کند؛ از خدا دور می‌شود؛ از هدف خلقت خود دور می‌افتد. باید به انسان مؤمن و پرهیزکار فرصتی داد که بتواند آن عقب‌ماندگی‌ها را جبران کند. این فرصت در بهترین فصلش، ماه رمضان است.^{۱۶}

توجه و یاد فقرا

یکی از درس‌های بزرگ ماه رمضان که در خلال دعا و روزه و تلاوت قرآن در این ماه باید آن را فرا بگیریم و استفاده کنیم، این است که با چشیدن گرسنگی و تشنگی، به فکر گرسنگان و محرومان و فقرا بیفتیم. در دعای روزهای ماه رمضان می‌گوییم: «اللهم اغن کل فقیر. اللهم

اشیع کل جائع. اللهم اكس كل عريان». این دعا فقط برای خواندن نیست؛ برای این است که همه خود را برای مبارزه با فقر و مجاهدت در راه ستردن غبار محرومیت از چهره محرومان و مستضعفان موظف بدانند. آن مبارزه، یک وظیفه همگانی است ... در ماه رمضان، به برکت روزه، طعم گرسنگی و تشنگی و نرسیدن به آنچه اشتهای نفس انسان است را درک کردیم و چشیدیم. آن باید ما را به احساس مسئولیتی که اسلام در قبال مسئله مهم فقر و فقیر از یکایک مسلمانان خواسته است و بر دوش آنان وظیفه نهاده است، نزدیک کند.^{۱۷}

غلبه اراده انسان بر خواهش‌های نفسانی

یک درس این است که اراده انسان خداجو می‌تواند بر همه خواهش‌ها و هوس‌ها و لذات مادی که نفس انسان را به آن فرا می‌خواند، غلبه کند. این یک نکته بسیار مهمی برای ماست. گاهی انسان به خود تلقین می‌کند که من نمی‌توانم بر هوای نفس فائق بیایم. روزه ماه رمضان به انسان ثابت می‌کند که انسان می‌تواند؛ آن وقتی که اراده بکند، عزم راسخی به کار ببندد، می‌تواند بر هوس‌ها فائق بیاید و پیروز بشود. جلوه‌های اغواگر، عادات زشت و ناپسند را که در ما وجود دارد، می‌توان با اراده قوی، با توکل به خدای متعال مقهور کرد و خود را از آن‌ها نجات بخشید. این اراده قوی - که برای ما تأثیر این اراده یک درس بزرگی است - می‌تواند ما را چه از عادات شخصی ناپسند خودمان و چه از عادات اجتماعی

و خصال بومی خودمان که مایه عقب‌افتادگی ما در زمینه‌های مادی و معنوی است، جدا کند. درس غلبه اراده راسخ بر همه موانع.^{۱۸}

وحدت و انسجام حقیقی و قلبی ملت

روز عید فطر تجسم و نمایش وحدت و انسجام حقیقی و قلبی ملت است؛ وحدت ملت، اعتصام دسته جمعی به حبیل‌الله، از چیزهایی است که بسیار با ارزش است. این را بایستی به عنوان یک درس رمضانی برای خودمان حفظ کنیم که این هم محصول همان معانی معنوی ماه رمضان است. به خصوص که ماه رمضان ما مسلمان‌ها - به خصوص ما ملت ایران به برکت امام بزرگوارمان - شامل روز قدس است که روز قدس یکی از آن جلوه‌های حقیقی اتحاد و انسجام دنیای اسلام است؛ و امسال روز قدس، راه‌پیمایی عظیم ملت ایران، چشم‌های ملت‌های مسلمان را از اکناف عالم به خود متوجه کرد. ملت ایران یک صدا فریاد زدند و از ملت مظلوم فلسطین حمایت کردند.^{۱۹}

ترویج روحیه کمک به هم‌نوعان

در ماه رمضان روحیه کمک به انسان‌ها، روحیه تعاون در میان مردم رواج پیدا می‌کند. خودخواهی‌های انسان به نفع دیگرخواهی‌ها مغلوب می‌شود. شما ببینید خوشبختانه در این سال‌های اخیر و همین امسال، چقدر افراد، بدون نام و نشان، مساجد، حتی خیابان‌ها را در مناطقی، مرکز ضیافت از بندگان خدا قرار

دادند. افطاری ترتیب دادند و مردم را بر سر سفره افطار خودشان دعوت کردند؛ بدون اینکه تعارفات معمولی وجود داشته باشد؛ بدون اینکه ملاحظات و رودربایستی‌هایی که در مهمانی‌های شخصی هست، وجود داشته باشد. این حالت تعاون، این حالت خیرخواهی برای مردم، بسیار چیزهای ارزشمندی است که به طهارت نفسانی انسان منتهی می‌شود. چقدر در این ماه کمک به نیازمندان شد؛ حتی در ماه رمضان اهداء خون شد. وقتی که مسئولان اعلام کردند که به خون تازه برای بیماران احتیاج دارند، افراد زیادی در ماه رمضان خون خودشان را اهداء کردند. این همان حالت غلبه دادن دیگرخواهی بر خودخواهی است؛ غلبه دادن منافع دیگران بر منافع خود است.^{۲۰}

گرد آمدن بر محور دین و توحید

درس دیگر ماه رمضان گرد آمدن همه سلاطین گوناگون یک ملت بر گرد محور دین و توحید است. اینکه می‌گوییم اتحاد ملی، اینکه می‌گوییم ملت ایران یکپارچه است، این اتحاد، این یکپارچگی بی‌ریشه نیست، فقط به خاطر یک توصیه و یک دستور و فرمان نیست؛ عقبه این اتحاد همین ایمان دینی است. دین است، اعتقاد است که همه ما را به سمت یک مرکز می‌کشاند؛ آن مرکز توجه به ذات اقدس باری تعالی است. این مایه اتحاد ملی ماست؛ دل‌ها را به هم نزدیک می‌کند، نرم می‌کند. در نماز جماعت، در نماز جمعه، در مراسم احیاء و قرآن سر گرفتن و دعا و تضرع، بغل دستی شما هر

که می‌خواهد باشد؛ از هر سلیقه‌ای، از هر گروه اجتماعی‌ای، با هر ریخت و قیافه‌ای، برادر شماسست؛ همراه شماسست؛ همراز شماسست در پیشگاه ذات مقدس پروردگار. این ارتباط قلبی را حفظ کنید؛ این هم درس دیگر است.^{۲۱}

سخت گرفتن بر خود و انفاق به دیگران

یک درس دیگر مسئله سخت گرفتن بر خود و انفاق به دیگران است. این گرسنگی کشیدن، تشنگی کشیدن، روزه از اذان صبح تا اذان مغرب، این سخت گرفتن بر خود است. بسیاری از مردم ما به خودشان با روزه‌گیری سخت گرفتند و به دیگران انواع و اقسام انفاق را کردند. انسان چقدر لذت می‌برد که می‌بیند در شب ولادت امام مجتبی^(ع) در نیمه ماه رمضان، بالای سر یک نانوایی تابلو زده‌اند که امشب به عشق امام حسن، نان از این نانوایی صلواتی است؛ هر که می‌خواهد بیاید نان ببرد. این انفاق‌هایی که در افطارها- افطارهای بی‌نام و نشان، افطارهای در مساجد- به وسیله همین‌گونه کارهای ابتکاری مردم ما دارند، این یک درس دیگر است، یک تمرین دیگر است. بر خود سخت بگیریم، به دیگران انفاق کنیم. من روی این نکته اندکی درنگ بکنم؛ چون یکی از مسائل مهم کشور و اجتماع ما این است.^{۲۲}

استغفار نمودن

باید تلاش مسلمان در این ماه این باشد که حداکثر بهره را از این ضیافت الهی بگیرد

و دست پیدا کند به رحمت و مغفرت الهی، که من تأکید کنم بر روی استغفار؛ استغفار از گناهان، استغفار از خطاها، استغفار از لغزش‌ها؛ چه گناهان کوچک، چه گناهان بزرگ. این خیلی مهم است که در این ماه، ما خودمان را، دلمان را از زنگارها پاک کنیم؛ خودمان را از آلودگی‌ها مصفا کنیم، شستشو بدهیم؛ و این با استغفار امکان‌پذیر است؛ لذا در روایات متعددی دارد که بهترین دعاها یا در رأس دعاها، استغفار است؛ طلب مغفرت از پروردگار. برای همه هم استغفار هست. پیغمبر اکرم هم -آن انسان والا- استغفار می‌کرد. حالا استغفار امثال ما از نوعی از گناهان است؛ این گناهان متعارف و معمولی و گرایش‌های حیوانی در وجود ما و همین گناهان به تعبیری می‌گوییم گناهان چارواداری؛ گناه‌های آشکار و واضح. بعضی‌ها استغفارشان از چنین گناهانی نیست؛ از ترک اولی است. بعضی ترک اولی هم نمی‌کنند؛ اما استغفار می‌کنند، که این استغفار از قصور ذاتی و طبیعی انسان ممکن در قبال عظمت ذات مقدس پروردگار است؛ استغفار از عدم معرفت کامل، که این مال اولیاء و مال بزرگان است.

ما باید از گناهانمان استغفار کنیم. فایده بزرگ استغفار این است که ما را از غفلت نسبت به خود خارج می‌کند. ما گاهی در مورد خودمان دچار اشتباه می‌شویم. وقتی به فکر استغفار می‌افتیم، گناهان، خطاها، خیره‌سری‌ها، پیروی از هوای نفس که کردیم، تجاوز از حدود که انجام دادیم، ظلمی که به نفس خودمان کردیم،

ظلمی که به دیگران کردیم، جلوی چشم ما زنده می‌شود و به یادمان می‌آید که چه کرده‌ایم؛ آن وقت دچار غرور، دچار نخوت، دچار غفلت نسبت به خود نمی‌شویم. اولین فایده استغفار این است. بعد هم خدای متعال وعده فرموده است که آن کسی که استغفار کند، یعنی به عنوان یک دعای حقیقی از خدای متعال حقیقتاً آمرزش بطلبد و از گناه پشیمان باشد، «لوجد الله توباً رحیماً»؛ خدای متعال توبه‌پذیر است. این استغفار، بازگشت به سوی پروردگار است؛ پشت کردن به خطاها و گناهان است و خداوند می‌پذیرد؛ اگر استغفار، استغفار حقیقی باشد.^{۳۳}

دعا یاد خدا را در دل زنده نگه می‌دارد، ... ایمان را در دل انسان مستقر و ثابت می‌کند و خطر زوال ایمان با دعا و استمرار توجه به خدای متعال از بین می‌رود، به انسان روح اخلاص می‌دهد و عشق به خدای متعال را در دل زنده می‌کند. دعا به انسان قدرت مقاومت در مقابل چالش‌های زندگی را می‌دهد. هر کس در دوران زندگی خود با حوادثی مواجه می‌شود و چالش‌هایی پیدا می‌کند. دعا به انسان توانایی و قدرت می‌دهد و انسان را در مقابل حوادث مستحکم می‌کند؛ لذا در روایت از «دعا» تعبیر شده است به سلاح ...^{۳۴}

دعا و احساس نزدیکی به خدا

یکی از مواد این مائده الهی و ضیافت الهی، لیلۃ القدر است ... در ساعت‌های کیمیایی لیلۃ القدر، بنده مؤمن باید حداکثر استفاده را بکند. بهترین اعمال در این شب، دعاست. در روایت وارد شده است که دعا «مَخَّ العبادۃ»؛ مغز عبادت، یا به تعبیر رایج ماه، روح عبادت، دعاست. دعا یعنی چه؟ یعنی با خدای متعال سخن گفتن؛ در واقع خدا را نزدیک خود احساس کردن و حرف دل را با او در میان گذاشتن. دعا یا درخواست است، یا تمجید و تحمید است، یا اظهار محبت و ارادت است؛ همه این‌ها دعاست. دعا یکی از مهم‌ترین کارهای یک بنده مؤمن و یک انسان طالب صلاح و نجات و نجات است. دعا در تطهیر روح چنین نقشی دارد.

پی‌نوشت:

۱. دیدار با کارگزاران ۸۹/۵/۲۷
۲. دیدار مسئولان نظام ۱۳۸۳/۰۸/۰۶
۳. بیانات در تاریخ ۸۵/۸/۲
۴. خطبه عید فطر ۸۵/۸/۲
۵. دیدار کارگزاران ۱۳۸۱/۰۸/۲۰
۶. خطبه فطر ۱۳۸۳/۰۸/۲۴
۷. خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۸۴/۰۷/۲۹
۸. خطبه نماز جمعه ۱۳۷۵/۱۰/۲۸
۹. خطبه‌های نماز عید فطر ۱۳۸۱/۰۹/۱۵ و سخنرانی در تاریخ ۱۳۶۹/۰۱/۱۸
۱۰. خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۷۳/۱۱/۱۴
۱۱. بیانات در ماه مبارک رمضان ۱۳۷۲/۱۱/۲۳
۱۲. خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۷۵/۱۰/۲۸
۱۳. خطبه فطر ۱۳۸۰/۰۹/۲۵
۱۴. خطبه عید فطر ۸۶/۷/۲۱
۱۵. خطبه عید فطر ۱۳۸۰/۰۹/۲۵
۱۶. ماه مبارک رمضان ۱۳۷۲/۱۱/۲۳
۱۷. خطبه عید فطر ۱۳۸۱/۰۹/۱۵
۱۸. خطبه عید فطر ۸۷/۸/۱۰
۱۹. خطبه عید فطر ۸۷/۸/۱۰
۲۰. خطبه عید فطر ۸۷/۸/۱۰
۲۱. خطبه عید فطر ۸۷/۸/۱۰
۲۲. خطبه عید فطر ۸۶/۷/۲۱
۲۳. خطبه عید فطر ۸۵/۸/۲
۲۴. خطبه نماز جمعه ۸۴/۷/۲۹

